

‘Ik heb een historische schuld goed te maken’

De Financieel Economische Tijd sprak met Erwin Mortier

Erwin Mortier moet zowat de succesvolste debutant van het laatste decennium zijn in de Nederlandse literatuur. Voor zijn debuut ‘Marcel’ uit 1999 kreeg hij onder meer de Gerard Walschapprijs, de Lucy van der Hoogteprijs en de Fortis Debuutprijs. Datzelfde boek vond ook een plaatsje op de longlist van de Gouden Uil en de shortlists van NCR- en Librisprijs. Zijn tweede roman ‘Mijn tweede huid’ maakt nu weer kans op de Librisprijs, die zondagavond wordt uitgereikt in Amsterdam. Wordt een schrijver met een dergelijk palmares het niet beu om mee te draaien in wat Jeroen Brouwers laatdunkend ‘circussen van ijdelheid’ noemde op de uitreiking van De Gouden Uil?

Veel heeft met karakter te maken denk ik. Brouwers is heel teruggetrokken en introvert. Hij draait al veertig jaar mee, maar als hij in het publiek moet verschijnen staat hij in de coulissen nog altijd te daveren en massale hoeveelheden tabak te verwerken. Maar ik kan hem voor een stuk wel volgen. Die prijzen zijn natuurlijk wel heel dubbel. Vooral bij de prijzen die worden uitgezonden op tv, wordt er een onnatuurlijke concurrentiesfeer gecreëerd om het allemaal wat spannender te maken.

Nu, ik vind het zelf wel altijd leuk prijzen te krijgen. De Lucy van der Hoogteprijs [die hij kreeg voor ‘Marcel’, nvdr] vond ik het plezierigst. Het is een prijs die al sinds eind jaren ’50 wordt uitgereikt en dus al een lange traditie heeft. Ook Willem Brakman en Thomas Rosenboom hebben die prijs al gekregen. Het zegt toch iets als je tussen die namen gezet wordt. Wat de grotere prijzen betreft, kan je stellen dat geshortlist worden ook al een succes is, alleszins voor het boek zelf. Prijzen kunnen natuurlijk ook een belangrijke rol spelen door boeken die anders wat verloren dreigen te gaan weer op te pikken. De Gouden Uil heeft Peter Verhelst vorig jaar toch een terechte schouderklop gegeven. Maar ik vind het zelf helemaal niet erg als ik een bepaalde prijs waar ik voor ben genomineerd, niet krijg. Het zou heel treurig zijn als je proza zou schrijven om prijzen te krijgen. Ik probeer die dingen van op afstand te bekijken. In 2000 stond ‘Marcel’ op de shortlist van de NCR-Prijs, en ik heb toen tegen Bernard Dewulf, die secretaris was van die prijs, gezegd dat ik opgelucht was dat ik niet gewonnen had. Ik had toen al vier of vijf prijzen gekregen en dat vond ik wel welletjes. ‘Marcel’ was misschien wel een goed debuut, maar het moest ook niet overschat worden vond ik.

Nu U het over overschatting hebt: hebt u er enig idee van hoe die ongebreidelde adoratie voor Erwin Mortier is kunnen ontstaan? Uw proza is in se verre van vernieuwend en grijpt terug naar romantradities van lang voor de heersende postmodernistische trend.

Ik weet dat ‘Marcel’ bij mijn generatiegenoten die eerder op het experimentele vlak bezig zijn, als een soort schok is ervaren. Men sprak zelfs van een regelrechte provocatie, hoewel het van mijn kant zeker niet zo bedoeld was. Maar als het zo overkomt, ben ik daar ook niet rouwig om. Ik ben op zich wel blij dat via mij en nog een aantal anderen de klassieke vormtotaal ook het volgende millennium wordt ingedragen. Ik ben niet iemand die dat bekijkt in termen van ‘dat is nu voorbij’. Sommigen beweren dat je Tolstoj niet meer mag lezen en moet achterlaten. Met vernieuwing die het geheugenverlies predikt is iets aan de hand. Er bestaat gewoon een scala aan literaire uitdrukkingsmogelijkheden. Er moet altijd een gezonde spanning zijn tussen de klassieke en de moderne uitdrukking. Het ene van het andere loskoppelen is nooit gezond. In zekere zin grijpen mijn boeken door hun traditionele opbouw wel terug naar het verleden.

Ik vind overigens niet dat mijn boeken realistisch zijn, zoals soms beweerd wordt. Met het begrip ‘realisme’ heb ik het sowieso moeilijk. In ‘Marcel’ bijvoorbeeld is de taal toch zeer gekunsteld, het is een soort van verbloemd weefsel waarachter het uiteindelijke, onuitsprekbare verhaal ligt. Hoe dan ook moet die negentiende-eeuwse realistische traditie met haar brede blik behouden blijven vind ik. Wat waardevol is hoeft je toch niet zomaar achter te laten?

Wat U net zei typeert uw bijzondere aandacht voor het verleden, het voorbije, het verdwenene. Zijn uw boeken pogingen om iets te behouden, iets te bewaren wat anders verloren zou gaan?

Ja, maar bij die poging om dingen te bewaren plaats ik ook kanttekeningen. In 'Marcel' merkt het hoofdpersonage bijvoorbeeld dat die ogenschijnlijk paradijselijke wereld van vroeger toch niet zo paradijselijk blijkt te zijn. In 'Mijn tweede huid' is die reserve ook impliciet aanwezig; Anton Callewijn kan pas spreken over wat verdwenen is als het feitelijk verdwenen is natuurlijk. De vraag in hoeverre je geschiedenis kan schrijven zonder ze te vervalsen, steekt voortdurend de kop op. Essays van Jo Tollebeek [historicus aan de universiteit van Leuven, nvdr] hebben op dat vlak heel inspirerend gewerkt. Hij stelt zich ook de vraag in hoeverre we geschiedenis kunnen schrijven zonder ze te vervalsen, een probleem waar iedere schrijver wel mee geconfronteerd wordt denk ik. Vandaar dat ik niet zomaar de term 'realistisch' op mijn boeken wil kleven.

Die beheptheid met het verleden en met geschiedenis draag ik ook mee uit de periode dat ik nog als wetenschappelijk medewerker werkte aan het Museum Dr. Guislain in Gent. Door te snuffelen in archieven heb ik gemerkt hoeveel menselijk leven in Vlaanderen is geweest dat nog nooit verbeeld is geweest.

Het vergeten Vlaamse leven van vroeger verbeelden, is dat dan het uiteindelijke doel van Uw schrijverschap?

Gedeeltelijk wel. Ik vind ergens dat de schrijvers van de Vlaamse heimatliteratuur, waaronder Timmermans, Claes en voor een deel ook Streuvels, hun verantwoordelijkheid als schrijver niet hebben genomen. Zeker Timmermans heeft in zijn boeken een toch eerder imaginair landschap getekend dat vooral aan de maatstaven van de Roomse correctheid wou voldoen. Ik heb als schrijver het gevoel dat ik op dat vlak nog een historische schuld heb goed te maken tegenover de generaties van vroeger. En ook tegenover de kritiek van nu, die wel eens beweert dat mijn boeken Bokrijk-achtig zijn. Wat ik persoonlijk niet vind. Dergelijke kritiek heeft iets vreemds over zich, en verradt een schaamte die we als Vlamingen blijkbaar toch nog altijd hebben over onze eigen afkomst. Als Vlaams schrijver voel ik wel een soort verantwoordelijkheid die me bijna verplicht over dat Vlaamse verleden te schrijven. In alles wat ik schrijf voel ik wel de behoefte om terug te blikken, om na te gaan wat dat literaire verleden nu eigenlijk geweest is. Mensen in Vlaanderen waren qua culturele horizon zeer beperkt in wat ze konden lezen. Je kan wel staan juichen dat Hendrik Conscience zijn volk leerde lezen, maar als je dan nagaat wát hij het heeft leren lezen wordt de vreugde toch wat getemperd denk ik. Zeker als je dat gaat vergelijken met wat er in die periode in onze buurlanden al werd geschreven.

Naast de aandacht voor het verleden, is ook de poëtische stijl kenmerkend voor Uw romans. Binnenkort verschijnt Uw eerste dichtbundel 'Vergeten licht'. Waar ligt de grens tussen poëzie en proza voor iemand die sowieso poëtisch proza schrijft?

Ik zou het echt niet weten. Mijn uitgever vroeg me of ik ook soms poëzie schreef, en ik heb daarop geantwoord dat ik wel af en toe teksten schrijf die niet de normale bladspiegel volgen. Wat mij betreft is dat misschien de beste definitie van poëzie. Als schrijver heb ik wel een ander gevoel als ik poëzie schrijf. Bij proza heb je te de teugels veel meer in handen en schrijf je veel meer gecontroleerd. Proza vergt een veel rationeler schrijfproces. Wanneer ik zelf poëzie schrijf, heb ik het gevoel dat een ander deel van mijn hersenen wordt aangesproken dan wanneer ik proza schrijf, dat ik veel minder controle heb over wat ik schrijf.

Ziet u zichzelf nog andere genres te proberen? Mogen we van Erwin Mortier bijvoorbeeld een toneelstuk verwachten?

Dat zou zeker kunnen. Vorige week is mijn hoorspel 'Sterrennacht' in première gegaan in Amsterdam. Het Gentse theatergezelschap Victoria had mij gevraagd een hoorspel te schrijven voor een festival in De Brakke Grond. Dat was een heel leerrijke ervaring. Het was heel leuk om ook eens met echte mensen te kunnen werken. Ik vond het bijzonder interessant hoe die drie actrices [Jeanne Pennings, Ilja Tammen en Katrin Verlende, nvdr] de tekst proefden en betastten, hoe ze zich die tekst toeëigenden en hem naar hun eigen mond zetten. Voorts werk ik samen met Peter Van de Kerckhove, die indertijd 'Moeder waarom leven wij?' verfilmde, ook aan een filmscript, dat al één keer is geweigerd door de filmcommissie. Dat doe ik vooral om te leren hoe zo'n scenario in elkaar zit.

Laten we nog even terugkomen op de Librisprijs. Vorig jaar moest 'Marcel' de duimen leggen voor 'Publieke werken' van Thomas Rosenboom. Hoe schat U dit jaar de kansen van 'Mijn tweede huid' in?

Moeilijk te zeggen. De selectie voor de Librisprijs vind ik heel raar dit jaar. Ik voel er mij niet echt in thuis. De andere boeken op de shortlist zijn allemaal van die 'lekkere' boeken waar heel veel in gebeurt. Het geeft de indruk dat elk jurylid zowat zijn eigen lieveling naar voren heeft mogen schuiven. Dit jaar is het onmogelijk om vooraf te zeggen wie er de grootste kans maakt. Vorig jaar kon je de keuze wel begrijpen, er bestond een vrij grote consensus over Rosenboom. Maar nu kan ik er echt geen touw aan vastknopen. We zullen echt tot zondag moeten wachten. Wie er ook wint, het wordt hoe dan ook een verrassing.

Bart Van der Straeten

Erwin Mortiers eerste dichtbundel 'Vergeten licht' verschijnt eind mei bij Meulenhoff. Zijn hoorspel 'Sterrennacht' wordt op 20 juni uitgezonden door Klara.